

**Видавнича група «Наукові перспективи»
Християнська академія педагогічних наук України**

«Вісник науки та освіти»

**№ 6(48) 2026
(Спецвипуск)**

Київ – 2026

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

"Bulletin of Science and Education"

**№ 6(48) 2026
(Спецвыпуск)**

Kyiv – 2026

ISSN 2786-6165 Online

УДК 001.32:1 /3](477)(02)

Ідентифікатор медіа R40-05847

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-6\(48\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-6(48))

«Вісник науки та освіти»: журнал. 2026. № 6(48) 2026. С. 2654

Рекомендовано до видавництва Всеукраїнською Асамблеєю докторів наук з державного управління
(Рішення від 29.05.2026, № 11/5-4-26)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія)

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального виховання та Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів гуманітарних наук та мистецтва

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходиться застосування тематика наукового журналу

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Головний редактор: Котельницький Назар Анатолійович – член-кореспондент Української Академії Наук, кандидат історичних наук, доцент кафедри мовної підготовки та міжкультурних комунікацій, ЗВО Університет трансформації майбутнього (Україна)

Редакційна колегія:

- ✓ **Азарова Лариса Євстахіївна** - докт.філол.наук, професор, завідувач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету (Україна)
- ✓ **Берест Ігор Романович** - доктор історичних наук, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи, Національного університету «Львівська політехніка» (Україна)
- ✓ **Беррі, Стівен** доктор історичних наук, професор, професор епохи Громадянської війни Коледжу мистецтв і наук Франкліна Університету Джорджії (США)
- ✓ **Вуколова Катерина Володимирівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Україна)
- ✓ **Гурко Олена Василівна** - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна)
- ✓ **Заур Алієв** доктор філософії з історії науки, доктор філософії з політичних наук, доцент, доцент Інституту філософії та соціології НАНА, Азербайджан (Азербайджан)
- ✓ **Р. Ахмад Закі Ель Ісламі**, доцент, професор, доктор філософії, Департамент наукової освіти, Факультет підготовки вчителів та освіти, Університет Султана Агенга Гіртаяса, (Індонезія)

- Lytwyschko O.M.** 1067
*SOZIALPÄDAGOGISCHE UNTERSTÜTZUNG FÜR FAMILIEN,
DIE KINDER MIT SONDERPÄDAGOGISCHEM FÖRDERBEDARF
ERZIEHEN*
- Maksymova I.** 1080
*METHODOLOGY, RESEARCH PROCEDURES, AND PEDAGO-
GICAL RECOMMENDATIONS FOR ENHANCING STUDENT
MOTIVATION THROUGH PLAY-BASED TECHNOLOGIES*
- Адеєва О.В., Соколов В.І., Чебан В.Ф., Єфімов Г.О.** 1098
*МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИС-
ТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ*
- Алексєєнко-Лемовська Л.В.** 1113
*ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА У СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ*
- Артюх В.О., Мінченко М.В.** 1128
*ПРО ІДЕЇ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНІЙ
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ*
- Бережнюк М.П.** 1142
*ГРА НА ТРАДИЦІЙНИХ ДУХОВИХ ІНСТРУМЕНТАХ ЯК
МИСТЕЦЬКО-ОСВІТНЯ ПРАКТИКА: ВІД ТРАДИЦІЇ ДО
СУЧАСНОСТІ*
- Брижак Н.Ю., Гусонька А.В., Огняник В.Я.** 1155
*ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОД-
ШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИТИНАНКИ В ТЕХНОЛО-
ГІЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ*
- Бурлака Н.І.** 1168
*СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ОСВІТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ*
- Вилков С.В., Вишківська В.Б., Вознюк О.В., Павловський І.В.,
Пустовалов Б.О.** 1183
*ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРАВОВОЇ ПІДГО-
ТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ «ЗАХИСТУ УКРАЇНИ»*

УДК 373.3.015.31:745.54:37.091.33

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-6\(48\)-1155-1167](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-6(48)-1155-1167)

Брижак Надія Юріївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, <https://orcid.org/0000-0003-2795-6005>

Гусонька Анастасія Василівна здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево

Огняник Вікторія Ярославівна здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИТИНАНКИ В ТЕХНОЛОГІЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті досліджено можливості використання витинанки як ефективного засобу формування пізнавальної самостійності молодших школярів у технологічній освітній галузі Нової української школи. Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями розвитку початкової освіти, орієнтованими на реалізацію компетентнісного підходу, формування ключових компетентностей, наскрізних умінь та здатності учнів до самостійного навчання. В умовах реформування освіти особливого значення набувають такі види діяльності, які забезпечують активну участь дитини в освітньому процесі, сприяють розвитку творчості, ініціативності, відповідальності та здатності самостійно здобувати знання.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та методичне розкриття потенціалу витинанки у формуванні пізнавальної самостійності молодших школярів на уроках технологічної освітньої галузі. Для досягнення поставленої мети використано методи аналізу й узагальнення психолого-педагогічної літератури, нормативних документів у сфері освіти, порівняння, систематизації та інтерпретації наукових джерел.

Розкрито сутність поняття «пізнавальна самостійність» як інтегрованої якості особистості, що характеризується здатністю учня самостійно визначати мету діяльності, планувати власну роботу, обирати способи виконання завдань, контролювати результати та здійснювати рефлексію.

Проаналізовано наукові підходи до розвитку самостійності молодших школярів у працях В. Сухомлинського, О. Савченко, Н. Бібик та інших учених.

Визначено освітній потенціал витинанки як виду українського декоративно-ужиткового мистецтва. Доведено, що робота з витинанкою сприяє розвитку творчого мислення, просторової уяви, дрібної моторики, естетичного смаку, культури праці та навичок проектної діяльності. Охарактеризовано методичні умови ефективного використання витинанки в початковій школі: поступове ускладнення завдань, використання інтерактивних і проблемно-пошукових методів навчання, диференціацію завдань, створення ситуації успіху та організацію рефлексії.

Обґрунтовано, що застосування витинанки на уроках дизайну і технологій забезпечує розвиток пізнавального інтересу, самостійності, ініціативності, відповідальності та творчої активності учнів. Практична значущість дослідження полягає у можливості використання запропонованих методичних підходів учителями початкової школи для організації ефективної навчально-творчої діяльності молодших школярів.

Ключові слова: витинанка, технологічна освітня галузь, пізнавальна самостійність, молодші школярі, Нова українська школа, декоративно-ужиткове мистецтво, творча діяльність, проектний підхід, інтерактивні методи навчання.

Bryzhak Nadiia Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Theory and Methodology of Primary Education Mukachevo State University, Mukachevo, <https://orcid.org/0000-0003-2795-6005>

Husonka Anastasiia a student of higher education at the first (bachelor's) level Mukachevo State University, Mukachevo

Ohnianyik Viktoriia a student of higher education at the first (bachelor's) level Mukachevo State University, Mukachevo

FORMATION OF COGNITIVE INDEPENDENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS BY MEANS OF VYTYNANKA IN THE TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL FIELD OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract. The article examines the educational potential of vytynanka as an effective means of developing cognitive independence in primary school pupils

within the technological educational field of the New Ukrainian School. The relevance of the study is determined by contemporary trends in primary education aimed at implementing a competency-based approach, developing key competencies and transversal skills, and fostering pupils' ability for independent learning.

Under the conditions of educational reform, particular importance is attached to learning activities that encourage active participation of children in the educational process, promote creativity, initiative, responsibility, and the ability to acquire knowledge independently.

The purpose of the article is to theoretically substantiate and methodologically reveal the potential of vytnanka in developing cognitive independence of primary school pupils during technology and design lessons. The study is based on the analysis and generalization of psychological and pedagogical literature, educational policy documents, comparison, systematization, and interpretation of scientific sources.

Cognitive independence is considered as an integrated personal quality characterized by the ability of pupils to set learning goals independently, plan their activities, select appropriate methods for completing tasks, monitor results, and carry out reflection.

The pedagogical ideas of V. Sukhomlynskyi, O. Savchenko, N. Bibik, and other scholars concerning the development of learner autonomy and active participation in education are analyzed.

The educational potential of Ukrainian vytnanka as a form of decorative and applied art is highlighted. It is proven that work with vytnanka contributes to the development of creative thinking, spatial imagination, fine motor skills, aesthetic awareness, work culture, and project activity skills. The study identifies effective methodological conditions for teaching vytnanka in primary school, including gradual complication of tasks, the use of interactive and problem-based learning methods, differentiated instruction, the creation of situations of success, and the organization of reflection.

The findings confirm that the integration of vytnanka into the technological educational field promotes cognitive interest, independence, initiative, responsibility, and creative activity among primary school pupils. The practical significance of the study lies in the possibility of applying the proposed methodological approaches in the educational practice of primary school teachers for organizing effective creative and learning activities.

Keywords: vytnanka, technological educational field, cognitive independence, primary school pupils, New Ukrainian School, decorative and applied arts, creative activity, project-based approach, interactive teaching methods.

Постановка проблеми. Сучасна початкова освіта в Україні розвивається в логіці компетентнісного підходу, відповідно до якого результатом навчання має бути не лише засвоєння певної суми знань, а здатність дитини діяти, мислити, співпрацювати, приймати рішення й застосовувати здобутий досвід у життєвих ситуаціях. У чинному Державному стандарті початкової освіти наголошено на формуванні ключових компетентностей та наскрізних умінь, що забезпечують особистісний розвиток учня і його готовність до подальшого навчання [3]. Концепція Нової української школи також акцентує на активній, діяльній, дитиноцентрованій моделі освіти, у якій учень поступово стає суб'єктом власного навчання [5].

У цьому контексті особливої значущості набуває проблема формування пізнавальної самостійності молодших школярів. Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного становлення навчальної діяльності, розвитку пізнавального інтересу, довільної уваги, уміння планувати й контролювати власні дії [1; 8]. Якщо у цей час учень здобуває досвід самостійного пошуку, спроб, помилок, вибору та рефлексії, то навчання перестає бути лише виконанням інструкцій учителя і перетворюється на особистісно значущу діяльність. Саме тому школа має створювати ситуації, у яких дитина не пасивно відтворює готовий зразок, а досліджує, порівнює, планує, прогнозує результат і презентує власне рішення [7].

Технологічна освітня галузь має для цього особливі можливості. Її зміст пов'язаний із проектуванням, добором матеріалів, виготовленням виробів, організацією робочого місця, дотриманням правил безпеки, оцінюванням якості результату та практичним застосуванням знань [3; 11; 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема самостійності учнів розглядається у педагогічній і психологічній літературі як одна з ключових умов особистісного розвитку. У педагогічній спадщині В. Сухомлинського навчання постає як процес, що має пробуджувати думку дитини, розвивати її внутрішню активність і спрямовувати до самостійного пошуку. Учений підкреслював, що розум не формується без напруження думки, без власного зусилля і самостійного пізнання [10]. Ця ідея є особливо актуальною для початкової школи, де закладаються основи навчальної мотивації та культури розумової праці.

С. Гончаренко трактує самостійність як здатність особистості діяти незалежно і відповідально перед собою та іншими [2]. О. Степанов розглядає самостійність як якість, що виявляється у здатності людини визначати мету діяльності, приймати рішення, діяти ініціативно та ефективно в нових ситуаціях [9]. Отже, самостійність не зводиться до

виконання завдання без допомоги дорослого; вона передбачає внутрішню готовність особистості до усвідомленого вибору способів дії та відповідальності за результат.

У контексті початкової освіти важливими є праці О. Савченко, яка розглядала пізнавальну самостійність молодших школярів як готовність і здатність до самостійного оволодіння новим навчальним матеріалом. Дослідниця наголошувала, що така якість формується через систему творчих навчальних завдань, які розвивають культуру мислення, уміння вчитися, аналізувати, порівнювати, доводити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки [7; 8]. Саме творчі завдання дають змогу дитині перейти від репродуктивного виконання до осмисленої пізнавальної діяльності.

Н. Бібік пов'язує розвиток пізнавальної самостійності з формуванням пізнавального інтересу та суб'єктної позиції молодшого школяра у навчанні [1]. Учень стає суб'єктом тоді, коли не лише виконує вказівки, а й усвідомлює мету, приймає навчальне завдання, шукає інформацію, обирає спосіб дії, співвідносить результат із задумом. І. Толмачова та Ю. Люта підкреслюють роль проблемних ситуацій, у яких дитина має самостійно визначити алгоритм розв'язання завдання [12]. Такі підходи безпосередньо корелюють із методикою технологічної освітньої галузі, де проблемно-практичне завдання є ядром уроку.

У працях, присвячених Новій українській школі та технологічній освіті, наголошується на значенні діяльнісного й проєктного навчання, інтеграції мистецького, природничого, математичного і технологічного компонентів, а також на розвитку творчого мислення, комунікативності й уміння працювати в команді [3; 5; 6; 13]. Водночас потенціал витинанки як засобу формування саме пізнавальної самостійності молодших школярів у технологічній освітній галузі потребує спеціального узагальнення, адже цей вид діяльності містить і культурний зміст, і технологічну послідовність, і простір для дитячої ініціативи.

Мета статті - теоретично обґрунтувати й методично розкрити потенціал витинанки у формуванні пізнавальної самостійності молодших школярів у технологічній освітній галузі, визначити ефективні форми, методи та організаційні умови використання витинанки на уроках дизайну і технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пізнавальна самостійність молодшого школяра є складним педагогічним утворенням, що поєднує мотиваційний, інтелектуальний, діяльнісний і рефлексивний компоненти [1; 8; 12]. Мотиваційний компонент виявляється у бажанні дитини пізнавати нове, ставити запитання, братися за завдання, яке потребує зусилля. Інтелектуальний компонент охоплює вміння аналізувати, порівнювати,

узагальнювати, бачити зв'язки між елементами. Діяльнісний компонент пов'язаний зі здатністю планувати роботу, добирати засоби, виконувати дії у певній послідовності. Рефлексивний компонент передбачає оцінювання результату, усвідомлення труднощів і пошук шляхів удосконалення [7].

Технологічна освітня галузь створює природні умови для розвитку всіх названих компонентів. На відміну від суто вербальних завдань, технологічна діяльність завжди має матеріальний результат, який дитина може побачити, потримати, порівняти із задумом, удосконалити. Практична дія стає засобом мислення: учень перевіряє ідею через матеріал, а матеріал, у свою чергу, підказує нові рішення. Саме тому урок дизайну і технологій має значний потенціал для розвитку самостійності, якщо побудований не як механічне копіювання зразка, а як послідовний творчо-пошуковий процес [13].

Витинанка в цьому контексті є особливо продуктивним навчальним матеріалом, оскільки безпосередньо відповідає змісту технологічної освітньої галузі та очікуваним результатам освітньої програми О. Савченко, де передбачено роботу з матеріалами, виготовлення виробів, ознайомлення з декоративно-ужитковим мистецтвом, розвиток творчого задуму, культури праці й безпечної діяльності [11]. Її технологія доступна молодшим школярам, але водночас достатньо варіативна, щоб учень міг виявити власний задум. Звичайний аркуш паперу перетворюється на декоративний виріб завдяки складанню, симетричному вирізуванню, добору орнаменту, композиції та кольорового рішення. Кожен із цих етапів містить пізнавальне завдання: зрозуміти принцип симетрії, передбачити результат після розгортання паперу, визначити, які елементи можна вирізати без руйнування цілісності форми, обрати розміщення деталей.

Історико-культурний зміст витинанки посилює її освітню цінність. Українські витинанки традиційно використовувалися для оздоблення житла, святкового оформлення, створення символічних і декоративних композицій. Учні знайомляться з народними мотивами, орнаментами, образами птахів, рослин, геометричних форм, що дає змогу поєднувати технологічну діяльність із мистецькою та громадянсько-культурною освітою. Така інтеграція відповідає ідеї НУШ про цілісне навчання, у якому дитина бачить зв'язок між предметними знаннями і культурним досвідом [5].

У 1 класі навчання витинанки має пропедевтичний характер. Основна увага приділяється безпечній роботі з папером і ножицями, розвитку дрібної моторики, ознайомленню з простими формами, складанням паперу навпіл, вирізуванням нескладних елементів [11]. На цьому етапі важливо не перевантажувати дітей складними орнаментами, а формувати початкову

впевненість у власних діях. Завдання можуть бути пов'язані з виготовленням простих сніжинок, листочків, квітів, декоративних стрічок. Навіть у таких простих роботах учень навчається діяти послідовно: підготувати робоче місце, скласти папір, виконати лінію розрізу, розгорнути виріб, оцінити результат.

У 2 класі зростає роль тематичної композиції. Учні можуть створювати витинанки й аплікації на теми «Святковий букет», «Весняна галявина», «Метелики на квітах», «Прикраса для класу». Такі завдання дають змогу поєднувати індивідуальну й групову роботу. Дитина вже не лише вирізає окрему форму, а думає про розміщення елементів, співвідношення кольорів, загальну виразність композиції. Формування пізнавальної самостійності відбувається через запитання: який елемент буде головним, які деталі доповнять композицію, як розташувати їх на основі, що зміниться, якщо обрати інший колір або інший розмір.

У 3 класі доцільно посилювати дослідницький і проблемно-пошуковий характер завдань. Учні можуть порівнювати різні зразки народних витинанок, визначати ознаки симетрії, знаходити повторювані мотиви, створювати власні ескізи. На цьому етапі ефективними є завдання «Створи орнамент для рушничка», «Казковий птах», «Дерево життя», «Симетрична серветка». Учитель може запропонувати кілька варіантів складності: робота за шаблоном, частково самостійне доповнення орнаменту або повністю авторський ескіз. Така диференціація підтримує ситуацію успіху й водночас стимулює рух дитини до більшої самостійності.

У 4 класі витинанка може стати основою міні-проєкту. Учні здатні планувати роботу в групі, розподіляти обов'язки, добирати матеріали, створювати ескізи, презентувати готовий виріб і пояснювати власне рішення. Тематами можуть бути «Український орнамент», «Птах щастя», «Святкова витинанка», «Оформлення класного простору», «Новорічна композиція», «Витинанка як подарунок». Проєктний підхід сприяє формуванню не лише технологічних умінь, а й ініціативності, відповідальності, комунікативності та рефлексії, що відповідає компетентнісній спрямованості початкової освіти [11].

Ефективність навчання витинанки значною мірою залежить від організаційно-методичних умов. Передусім важливим є добір безпечних матеріалів та інструментів. Для молодших школярів доцільно використовувати невеликі ножиці із заокругленими кінцями, папір відповідної щільності, прості шаблони, клей-олівець, підкладки для роботи. Учитель має організувати робоче місце так, щоб на парті не було зайвих предметів, а папір, ножиці, шаблони й готові деталі розміщувалися зручно й безпечно. Така організація відповідає логіці програми О. Савченко, у якій

технологічна діяльність молодших школярів пов'язується з культурою праці, дотриманням правил безпечної роботи, добором матеріалів і виготовленням практично значущих виробів [11]. Культура праці є важливою складовою технологічної освітньої галузі, адже формує охайність, відповідальність і дисципліну дії.

Не менш важливою є наочність. Зразки народних витинанок, фотографії виробів, поетапні схеми, шаблони, мультимедійні презентації допомагають учням зрозуміти особливості форми, симетрії, ритму й композиції. Проте наочність не повинна перетворюватися на вимогу точного копіювання. Її методична функція полягає у підтримці дитячого задуму: зразок допомагає побачити можливості техніки, але остаточне рішення має залишатися за учнем. Саме така позиція сприяє розвитку пізнавальної самостійності.

Пояснення практичного завдання має бути поетапним. Учитель демонструє складання паперу, нанесення контуру, вирізування внутрішніх деталей, роботу з основним силуетом, розгортання виробу, приклеювання й оформлення композиції. Водночас потрібно пояснювати не лише «як робити», а й «чому саме так».

Наприклад, якщо спочатку вирізати основний контур, дрібні внутрішні деталі можуть бути пошкоджені; якщо надто близько розмістити прорізи, виріб втратить міцність; якщо неправильно скласти папір, симетрія буде порушена. Такі пояснення переводять технологічну дію в площину усвідомленого пізнання.

Форми організації навчальної діяльності мають добиратися відповідно до мети уроку. Індивідуальна робота ефективна тоді, коли потрібно сформувати точність рухів, відповідальність за власний виріб, вміння довести задум до завершення. Парна робота сприяє взаємодопомозі: один учень може пояснювати іншому послідовність дії, разом вони можуть добирати орнамент або оцінювати проміжний результат. Групова робота доцільна під час створення тематичних композицій, де кожен учасник виконує частину спільного задуму. Колективна робота допомагає формувати досвід співпраці й відповідальності за спільний естетичний простір класу.

Серед методів навчання витинанки важливе місце посідає демонстрація. Вона дає змогу зняти страх перед новою технікою, показати послідовність дії, попередити типові помилки. Проте демонстрація має поєднуватися із запитаннями до учнів: що зміниться, якщо скласти папір інакше; який елемент варто вирізати першим; як зробити композицію виразнішою; які кольори краще поєднати. Такі запитання активізують мислення і перетворюють демонстрацію на діалог.

Практична робота є центральним методом у технологічній освітній галузі. Вона дає змогу учням застосовувати знання через дію, перевіряти власні припущення, набувати досвіду самостійного виконання. Під час практичної роботи вчитель має виконувати роль консультанта, а не виконавця замість дитини. Надмірна допомога знижує самостійність, тоді як своєчасне запитання або підказка допомагає учневі самому знайти рішення. Наприклад, замість того щоб виправити елемент за дитину, учитель може запитати: «Що потрібно змінити, щоб візерунок був симетричним?» або «Який наступний крок допоможе зберегти форму виробу?»

Проблемно-пошукові методи особливо цінні для розвитку пізнавальної самостійності [7; 12]. Учитель може запропонувати учням проблемні запитання: «Як зробити витинанку ажурною, але міцною?», «Чому після розгортання паперу елемент повторюється?», «Як передати український народний мотив за допомогою простих геометричних форм?», «Як поєднати витинанку й аплікацію в одній композиції?» Такі завдання спонукають учнів не лише виконувати інструкцію, а й аналізувати умови, висувати припущення, обирати варіант дії.

Ігрові методи підтримують емоційний інтерес молодших школярів. Дидактичні ігри «Впізнай орнамент», «Знайди симетрію», «Склади візерунок», «Майстер витинанки», творчі конкурси «Найцікавіший орнамент», «Найоригінальніша композиція» створюють позитивну атмосферу й мотивують дітей до якісного виконання роботи. Однак ігровий компонент має бути підпорядкований навчальній меті: учень має не просто змагатися, а усвідомлювати, які способи дії допомогли досягти кращого результату.

Інтерактивні методи розширюють можливості витинанки як засобу формування самостійності [1; 12]. «Мозковий штурм» можна використати на етапі добору ідей для композиції; «Асоціативний куц» - під час обговорення символіки орнаментів; «Мікрофон» - під час презентації готових робіт; «Незакінчене речення» - на етапі рефлексії. Робота в малих групах дає змогу учням домовлятися, аргументувати власний вибір, чути думку інших. Так формується не ізольована, а соціально зріла самостійність, що передбачає відповідальну участь у спільній діяльності.

Важливим педагогічним засобом є диференціація завдань. У класі завжди є діти з різним рівнем розвитку моторики, просторового мислення, темпу роботи, впевненості у власних силах. Одним учням доцільно запропонувати готовий шаблон і просту композицію, іншим - частково заповнений ескіз, ще іншим - самостійне створення орнаменту. Такий підхід не знижує вимог, а робить їх посильними й водночас розвивальними. Дитина отримує шанс відчувати успіх і поступово перейти до складнішого рівня самостійності.

Особливого значення набуває створення ситуації успіху. Молодші школярі дуже чутливі до оцінки дорослого й однокласників, тому невдала робота може знизити інтерес до творчої діяльності. Учитель має підтримувати навіть невеликі досягнення: охайно вирізаний елемент, цікаве кольорове рішення, самостійно знайдений спосіб виправлення помилки. Позитивна педагогічна підтримка не означає формального схвалення будь-якого результату; вона допомагає дитині побачити власний поступ і зрозуміти, що помилка є частиною навчання.

Рефлексія є обов'язковим етапом сучасного уроку. Після виготовлення витинанки учні можуть відповісти на запитання: що вдалося найкраще; що було найскладнішим; який спосіб допоміг виконати завдання; що наступного разу можна змінити; чим моя робота відрізняється від зразка; яку ідею я придумав самостійно. Для цього доцільно використовувати вправи «Мікрофон», «Світлофор», «Дерево успіху», «Закінчи речення». Рефлексія переводить практичну роботу у досвід усвідомленого навчання, а отже, безпосередньо формує пізнавальну самостійність.

Оцінювання результатів роботи з витинанкою має бути не лише підсумковим, а й формувальним. Варто оцінювати не тільки красу готового виробу, а й самостійність задуму, дотримання послідовності роботи, охайність, уміння пояснити вибір орнаменту, здатність виправити помилку, участь у груповій діяльності, рефлексивність. Такий підхід відповідає сучасній логіці оцінювання в початковій школі, де важливим є не порівняння дітей між собою, а підтримка індивідуального поступу кожного учня [3; 5; 13].

Методично доцільною є орієнтовна структура уроку з виготовлення витинанки: мотивація і створення емоційного настрою; актуалізація знань про орнамент, симетрію або народні традиції; ознайомлення із зразками; постановка практичного завдання; інструктаж із безпеки; демонстрація технологічної послідовності; самостійна або групова практична діяльність; індивідуальна консультація; презентація виробів; рефлексія й оцінювання. Кожен етап має працювати на розвиток самостійності: від прийняття мети до осмислення результату.

Наприклад, під час уроку «Симетрична витинанка. Сніжинка» у 1-2 класах учитель може розпочати з бесіди про зимові явища, розгляду різних форм сніжинок, обговорення симетрії. Далі діти складають папір, спостерігають, як лінія розрізу перетворюється на повторюваний елемент, виконують власний візерунок. Після розгортання виробу вони порівнюють задум і результат, визначають, що вплинуло на форму сніжинки. Навіть просте завдання стає пізнавальним, якщо учень не лише вирізає, а й робить висновок.

У 3-4 класах доцільним є урок-проект «Птах щастя» або «Український орнамент у витинанці». Учні аналізують зразки народних мотивів, добирають символи, створюють ескіз, планують послідовність роботи, виконують витинанку, презентують її зміст. У груповій роботі діти можуть створити спільне панно для класу, розподіливши ролі: дизайнери ескізу, майстри вирізування, оформлювачі композиції, презентатори. Така діяльність формує не лише технологічні навички, а й організаційні, комунікативні та рефлексивні вміння.

Витинанка також має міжпредметний потенціал. З математикою її пов'язують поняття симетрії, форми, ритму, чергування, пропорції. З мистецькою галуззю - композиція, колір, декоративність, орнамент. З мовно-літературною - опис задуму, усна презентація, пояснення послідовності дій. З громадянською та історичною - ознайомлення з народними традиціями, символікою, культурною спадщиною. Така інтеграція робить технологічну діяльність змістовнішою й допомагає дитині бачити практичний сенс навчання.

Використання витинанки на уроках дизайну і технологій викликає значний інтерес у молодших школярів. Діти охоче виконують практичні завдання, проявляють творчість у доборі декоративних елементів і кольорової гами, прагнуть самостійно знаходити способи виконання композиції. Поєднання наочних, практичних, проблемно-пошукових та інтерактивних методів сприяє розвитку творчого мислення, пізнавальної активності та самостійності.

Разом із тим ефективність використання витинанки залежить від методичної грамотності вчителя. Якщо урок зводиться лише до копіювання готового шаблону, потенціал самостійності істотно знижується. Якщо ж учитель створює проблемну ситуацію, дає простір для вибору, підтримує дитячий задум, організовує обговорення й рефлексію, витинанка стає повноцінним засобом компетентнісного навчання. Отже, ключовим є не сам факт використання техніки, а спосіб її педагогічної організації.

Висновки. Отже, витинанка є ефективним засобом формування пізнавальної самостійності молодших школярів у технологічній освітній галузі, оскільки поєднує практичну діяльність, творчість, культурний зміст і рефлексію. У процесі її створення учні навчаються планувати роботу, добирати матеріали та інструменти, приймати композиційні рішення, презентувати й оцінювати результати власної діяльності.

Ефективність використання витинанки забезпечується поступовим ускладненням завдань, безпечною організацією праці, використанням наочності, поетапним інструктажем, диференційованою підтримкою та інтерактивними методами навчання. Це сприяє переходу учнів від виконання інструкцій до самостійного творчого пошуку.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні системи уроків і творчих міні-проектів із витинанки для різних класів початкової школи.

Література

1. Бібик Н. М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів. Педагогічний дискурс. 2011. Вип. 10. С. 53-56.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
3. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>.
4. Калініченко Л. Ідеї Олександри Савченко про вплив пізнавальної активності та самостійності на формування творчого мислення молодших школярів (1970-1990-ті рр.). Педагогічна освіта: теорія і практика. Серія: Психологія і педагогіка. 2017. № 28. С. 16-22.
5. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
6. Мачача Т. С. Теоретико-методичні засади технологічної освіти учнів початкової школи. Початкова освіта. 2020. № 9. С. 12-18..
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник. Київ : Грамота, 2012. 502 с.
8. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. Київ : Радянська школа, 1982. 341 с.
9. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
10. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. 4. С. 393-629.
11. Типова освітня програма для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. Міністерство освіти і науки України
12. Толмачова І. М., Люта Ю. О. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до розвитку пізнавальної активності молодших школярів у процесі адаптаційно-ігрового циклу. Інноваційна педагогіка. 2020. Вип. 30(1). С. 152-156.
13. Шиян Р. Б. Типові освітні програми для початкової школи (1-4 класи) : наук.-метод. посібник. Київ : Генеза, 2019. 128 с.

.References

1. Bibik, N. M. (2011). Piznavalnyi interes yak umova subiektnosti navchannia molodshykh shkoliariv [Cognitive interest as a condition of subjectivity in learning of primary school pupils]. Pedahohichniy dyskurs – Pedagogical Discourse, 10, 53–56.
2. Honcharenko, S. U. (2011). Ukrainskyi pedahohichniy entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]. Rivne: Volynski oberehy.
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018). Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State Standard of Primary Education]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
4. Kalinichenko, L. (2017). Idei Oleksandry Savchenko pro vplyv piznavalnoi aktyvnosti ta samostiinnostina formuvannia tvorchoho myslennia molodshykh shkoliariv (1970–1990-ti rr.) [Oleksandra Savchenko's ideas on the influence of cognitive activity and independence on the formation of creative thinking of primary school pupils (1970–1990s)].

Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia i pedahohika – Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology and Pedagogy, 28, 16–22.

5. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2016). Kontseptsia Novoi ukrainskoi shkoly [The Concept of the New Ukrainian School]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

6. Machacha, T. S. (2020). Teoretyko-metodychni zasady tekhnolohichnoi osvity uchniv pochatkovoї shkoly [Theoretical and methodological foundations of technological education of primary school pupils]. Pochatkova osvita – Primary Education, 9, 12–18.

7. Savchenko, O. Ya. (2012). Dydaktyka pochatkovoї shkoly [Didactics of primary school]. Kyiv: Hramota.

8. Savchenko, O. Ya. (1982). Rozvytok piznavalnoi samostiinosti molodshykh shkoliariv [Development of cognitive independence of primary school pupils]. Kyiv: Radianska shkola.

9. Stepanov, O. M. (2006). Psykholohichna entsyklopediia [Psychological encyclopedia]. Kyiv: Akademvydav.

10. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Rozмова z molodym dyrektorom shkoly [Conversation with a young school principal]. In Vybrani tvory [Selected works] (Vol. 4, pp. 393–629). Kyiv: Radianska shkola.

11. Typova osvithnia prohrama dlia 1–2 ta 3–4 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity, rozroblena pid kerivnytstvom Savchenko O. Ya. (2022). [Typical educational program for Grades 1–2 and 3–4 of general secondary education institutions developed under the guidance of O. Ya. Savchenko]. Ministry of Education and Science of Ukraine

12. Tolmachova, I. M., & Liuta, Yu. O. (2020). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do rozvytku piznavalnoi aktyvnosti molodshykh shkoliariv u protsesi adaptatsiino-ihrovoho tsyклу [Pedagogical conditions for preparing future primary school teachers to develop pupils' cognitive activity during the adaptation-game cycle]. Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy, 30(1), 152–156.

13. Shyian, R. B. (2019). Typovi osvithni prohramy dlia pochatkovoї shkoly (1–4 klasy): naukovo-metodychnyi posibnyk [Typical educational programs for primary school (Grades 1–4): Scientific and methodological guide]. Kyiv: Heneza.

Дата першого надходження статті до видання: 14.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.05.2026